

בירורים בסוגיית 'הזורק לתוך חצרה'

הלל רוזנפלד

- א. מבוא
- ב. ארבעה דרכי לימוד של מקור הדין – "ונתן בידה"
- ג. "ונתן בידה" - העברה טכנית או מעשה קניין?
- ד. בירור עצם הצורך במעשה הקניין בגט
- ה. סוג הקניין
- ו. סיכום השיטות השונות בעניין "ונתן בידה"

א. מבוא

בתורה נאמר "וכתב לה ספר כריתות ונתן בידה", ומלשון זו נלמד הדין שאחד מתנאי חלות הגירושין הוא מסירת הגט מהבעל לידה של האשה. בסוגיא זו – 'הזורק גט לחצרה של אשתו' - ננסה לעמוד על כמה הבנות באופיו של מעשה נתינת הגט לאישה על ידי הבעל- "ונתן בידה".

במשנה בתחילת הפרק השמיני של מסכת גיטין (עז.ז), נקבע עיקרון בסיסי: חצרה משמשת בתור ידה במעשה נתינת הגט¹.

בדברינו להלן נעסוק בשאלה המרכזית העולה מהעיקרון שקבעה המשנה, והיא טעמם של דברים- מדוע 'חצרה' יכולה לשמש בתור 'ידה'? הבירור מתחלק לשתי נקודות עיקריות:

1) מהו המקור לחידוש שחצרה יכולה לשמש בתור ידה, ואין צורך שתהיה כאן מסירה ממשית לידה של האשה?

2) מהו הצורך הנדרש במעשה נתינת הגט - "ונתן בידה" - העברה טכנית של הגט או מעשה קניין² (וממילא ההשלכה משאלה זו לנתינת גט לחצר)?

---

¹ נוסח זה של העיקרון איננו ציטוט מהמשנה אלא הבנתנו בלבד את נוסח המשנה. במשנה עיקרון זה נוסח כך: "הזורק גט לאשתו והיא בתוך ביתה או בתוך חצרה הרי זו מגורשת..."

² ה"נפקא מינא" של שאלה זו תהיה במקרים בהם יש רק העברה טכנית או רק מעשה קניין.

הנקודה השניה מתחלקת אף היא לשני חלקים :

- 1) בירור יסודי על עצם הצורך בקניין בגט (המכנה המשותף בין דין גט ובין דין גניבה³).
- 2) לדעה הסוברת שישנו קניין בגט- בירור מפורט בסוגו של הקניין הנעשה בגט⁴.

ב. ארבעה דרכי לימוד הדין

1) רש"י

לפי שיטת רש"י (עז, ד"ה "תלמוד לומר"), מלמד אותנו סדר המילים בפסוק- "ונתן" לפני "בידה"- שהחשיבות העקרית במעשה נתינת הגט הוא עניין 'הנתינה', ולא הגעתו של הגט לידה של האישה. לאור הבנה זו, תפקידה של 'ידה' הוא להיות הגֵּדֶר של עיקרון 'הנתינה'. ממילא נפרש, שבתוך גדר 'ידה' יש גם את המושג 'רשותה'⁵.

2) תוספות

דעת התוספות (עז, ד"ה "הזורק") היא כי בפרשיית "ונתן בידה"⁶ אנו נוקטים במדת 'כלל ופרט וכלל אי אתה דן אלא כעין הפרט': "ונתן" (כלל), "בידה" (פרט), "ושלחה" (כלל). לאור זאת, נצטרך להבין את הכלל של נתינת הגט לפי 'כעין הפרט', שפירושו אצלנו, זה מצב של נתינת גט בפועל לידה של האישה. העולה מכך הוא שעיקרון 'הנתינה' איננו מוגבל ומתוחם על פי גדר 'ידה' (כפי שסובר רש"י) אלא 'ידה' הוא רק מצב דוגמא לעיקרון 'הנתינה'.

א) פירוש המושג 'ידה'- רשותה או ידה ממש.

ב) תפקיד המושג 'ידה'- גדר עיקרון הנתינה או דוגמא בלבד לעיקרון זה.

³ נקודה זו מתבררת במהלך סוגיית הגמרא (עז), בעניין הצורך של הגמרא בשני מקורות- "ונתן בידה" וגם "המצא תמצא"- על-מנת לאפשר את קיומן של אפשרויות נוספות של מעשה נתינת הגט. נושא זה יורחב בהמשך הדברים, להלן.

⁴ נקודה זו מתבררת דרך מקרה מיוחד המופיע בהמשך סוגיית הגמרא (עז): "ההוא שכיב מרע" - וממנו גם אפשר להסיק למקרה המובהק של קניין במעשה נתינת הגט. דברי הגמרא ודיון בעולה מהם, ייערך להלן.

⁵ היכלותו של המושג 'רשותה' בתוך גדר 'ידה', מופיע במפורש ברש"י בבא-מציעא, דף י: ד"ה "משום ידה אתרבאי".

⁶ בתחילת פרשת הגירושין, דברים, כד: א.

3) הריטב"א

הריטב"א (בחידושו, שם, ד"ה "תלמוד לומר")⁷* מבאר כי אנו משתמשים בעניין "ונתן בידה" במדה אחרת - "אין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות". דרך הלימוד היא שבצירוף המילים "ונתן בידה" - ה-"בידה" הוא מיעוט של ה"ונתן", ואחר כך מופיע שוב⁸ הביטוי "ונתן בידה" שמציין מיעוט נוסף. "אין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות", והתורה באה להוסיף דרכי מסירה נוספים מעבר לנתינת הגט לידה של האשה ממש.

4) הרשב"א

ההסבר של הרשב"א (בחידושו, שם, ד"ה "גגה") הוא כי אנו לומדים מכפל המילים "ונתן". כפילות זו מלמדת שיש אפשרויות נוספות לנתינת הגט, מעבר לנתינה ביד. נתינה בחצר מועילה מפני שקיימות עוד דרכי נתינה, שלא דווקא דומות למקרה של ידה'.

ההבדל בין שיטות רש"י, תוספות והריטב"א מחד, לבין דעת הרשב"א, מאידך, הוא הקשר בין 'הנתינה' וביד 'היד'. לפי רש"י, תוס' והריטב"א קיים קשר בין נתינה ובין 'יד', וממילא אפשר להבין שיחסם אל 'יד' אינו רק כאל דוגמא ואפשרות אחת מיני רבות למעשה נתינת הגט, אלא כאל הגדרה ועיקרון (כל שיטה והוריאציה שלה) של מעשה זה. לעומת זאת, לפי הרשב"א אין קשר בין נתינה ובין 'יד' וממילא אפשר להבין שיחסו אל 'יד' הפוך, וזו אכן רק דרך אחת למעשה נתינת הגט.

ג. מעשה הנתינה - העברה טכנית או מעשה קניין?

שאלת הגדרת הנתינה, כהעברה גרידא של הגט או כמעשה קניין, היא עקרונית בכל הקשור להבנת נושא הגט, אך נגיעתה הישירה לעניינו היא בבירור אופן תפקודה של החצר במסגרת החלת העיקרון של "ונתן בידה".

⁷ * הערת המערכת: חידושים אלו יוחסו במהלך הדורות לריטב"א. בעניין מחברם של חידושים אלו, יעויין במבוא לחידושי הריטב"א מהדורת מוסד הרב קוק, עמ' 9-23.
⁸ שם, כד: ג.

1 הנחות היסוד

לכאורה, ניתן להציג כך את הסברות שבבסיס שתי אפשרויות הבנת מעשה הנתינה:

א) נתינת הגט היא העברה טכנית, שכן הגט הוא מעין הודעה של הבעל לאשה, על כך שהנישואין ביניהם נכרתים. הביטוי לאופי זה של הדברים היא העובדה שהבעל יכול לתת לאשה את הגט בעל-כרח.

ב) נתינת הגט היא מעשה קניין, שכן הגט אינו סתם חפץ, אלא חפץ בעל השלכות גדולות ברמה הממונית, ההלכתית וברמה המהותית של כריתת קשר נישואין בין הבעל והאישה. אין זה הגיוני לומר שהמעשה הזה לא יעשה בצורה ברורה וחדה אשר לא נותנת שום מקום לספיקות לגבי התרחשותו של תהליך הכריתה. במילים אחרות, טקס זה חייב להיעשות בצורה מסודרת לפחות כמו שעסקה רגילה נעשית.

2 ההוכחות לשתי האפשרויות

כאמור לעיל, עצם ההלכה שניתן למסור לאשה גט בעל כרח, היא ראיה לכך שאין מדובר כאן במעשה קניין. לא ייתכן קניין שנעשה בעל כרחו של אחד הצדדים (קניין חד-צדדי), וממילא עולה שמדובר בהעברה בלבד. מאידך גיסא, קיימות ראיות מספר להיות מסירת הגט מעשה קניין:

- א) ההגיון הפשוט! (בעיקר מצד השלכותיו החוזיות-ממוניות של הגט).
- ב) המקרה של "הרי זה גיטך והנייר שלי אינה מגורשת". זו ברייתא (גיטין כ:), ומשמע ממנה, שאין די בכך שהגט עבר לידיה של האישה בפועל, אלא יש צורך גם בהעברת הבעלות עליו אליה.
- ג) החשיבות שהגמרא נותנת לבירור שידיה של האישה אינם ברשותו של הבעל⁹, למרות שברור מלכתחילה שידיה ממש אינן של הבעל¹⁰. אפשר לומר, שכנראה הגמרא מייחסת חשיבות לדגש זה, מכיוון שאם היה מדובר בהעברה טכנית של הגט היה פשוט שידיה מועילות, אף אם הן

⁹ כפי שעולה מדברי רבינא לרב אשי (עו:), שלרוב לא מסתדר העניין שידיה של האישה ממש קנויים לבעל - "נהי דקני ליה למעשה ידיה ידה גופה מי קני ליה..." (זוהי תמיהה).

¹⁰ הרי קשה לומר שבאמת ישנה הווי"א, שהבעיה שדחקה את רבא לומר 'גיטה וידה באין כאחד' היא העובדה שהגט משחרר את האישה ברגע שניתן לה אעי"פ שידיה אינן שלה (ולא כתשובת הגמרא הראשונה (עו:)) שהגט משחרר את האישה מפני שידיה שלה בעודה ארוסה). אדרבה, נראה בבירור שהקו המנחה לאורך כל הסוגיות הללו, גם במסכת קידושין, הינו שגוף האישה איננו של הבעל, ולא כחפץ.

ממש ברשות הבעל, ולא היינו נצרכים לפתרון של "גיטה וידה באין כאחד".

ד. בירור עצם הצורך בקניין הגט

סוגיית הגמרא (עז). דנה בסיבת הצורך לכך שקיימים שני מקורות להלכה : מנה"מ דתנו רבנן "ונתן בידה" אין לי אלא ידה גגה חצרה קרפיה מנין ת"ל "ונתן" מ"מ ותניא נמי הכי גבי גנב "ידו" אין לי אלא ידו גגו חצרו וקרפיו מנין ת"ל "המצא תמצא" מ"מ. וצריכא דאי אשמעינן גט משום דבע"כ מגרשא אבל גנב דליתיה בע"כ אימא לא, ואי אשמעינן גנב משום דקנסיה רחמנא אבל גט אימא לא צריכא.

יש שתי שיטות בין המפרשים בהבנת דברי הגמרא :

1) ההבנה הפשוטה בדעת הראשונים

לפי ההבנה הפשוטה בדעת הראשונים ההסבר של הגמרא בצורך בשני מקורות נפרדים¹¹ הוא בהוספת סעיף נוסף לעיקרון המופיע בגט. דין גניבה איננו שונה מדין גט ברמה העקרונית אלא ברמה של פרטים צדדיים בלבד. ממילא, ברור שיש אפשרות שהעיקרון החורז את שני הדינים הללו הוא קיומו של הקניין¹², ואכן בסוגייתנו נתייחס לכך שהעיקרון המשותף זה קניין. במילים אחרות, המכנה המשותף בין שני הדינים הוא בנושא מהותי ולא בנושא צדדי בלבד, והנושא המהותי זה קניין.

2) קצות החושן¹³

על-פי דברי בעל קצות החושן (סימן שיג, ס"ק א) יש צורך להסביר כי דברי הגמרא לגבי הצורך בשני מקורות אינם מוסיפים סעיף נוסף לעיקרון המופיע בגט, אלא מוסיפים עיקרון ממש בנוסף לדין הגט. דין גניבה שונה מדין גט ברמה העקרונית ודומה לו בדברים צדדיים בלבד. אין אפשרות שהקניין הוא

¹¹ הגמרא מכנה זאת "וצריכא". עניין זה מופיע לאחר "התניא נמי הכי" של המקור לדין גניבה - שיוצר מצב שבו יש שני מקורות בתורה לאותו הדין, וממילא אנו נדרשים להבין את היחס (המשותף והשונה) בין דין גט ובין דין גניבה, מכיוון שלא ייתכן מצב שבו יהיו שני מקורות בתורה לדין אחד.

¹² זהו הנושא העקרוני שקיים ב-2 הדינים הללו.

¹³ הסבר זה אינו מובא בפירוש בשיטת 'הקצות' אלא הוא נצרך על ידינו בכדי ששיטה זו - הגורסת (כפי שיוסבר בהמשך הסיכום), שלא ניתן לומר שבנתינת הגט נדרש מעשה קניין מכיוון שישנן 2 ראיות בגמרא (אצלנו ובדף כ.) הסותרות לחלוטין אפשרות זו - תסתדר עם הסבר 'הצריכותא' של 2 המקורות בדבר יעילות נתינת גט בחצר.

המשותף לדין גט ולדין גניבה, ולכן גם לא ניתן ללמוד מדין גניבה לדין גט. במילים אחרות, המכנה המשותף לשני הדינים הללו הוא בנושא צדדי בלבד¹⁴ ולא בנושא מהותי.

הנפקות העיקרית בין שתי הדעות הללו לגבי דיונו, היא עובדת קיומו של קניין בגט. זו הנחת היסוד לכל סוגיית "ונתן בידה", האם יש צורך בהעברה טכנית בעלמא לרשות האשה או שדרוש מעשה קניין. הסוגיה עוסקת בעיקר בנושא של סוג הקניין בגט, אך ללא הנחת היסוד הזו אין בכלל מקום לסוגיה שלנו. במילים אחרות, לסוגייתנו נתייחס מתוך ההבנה הפשוטה לעיל ולא מתוך הנחת היסוד של קצות החושן.

ה. סוג הקניין

1) סוגיית הגמרא

בגמרא (עז): מובא מעשה בדבר "ההוא שכיב מרע", שמסביבו נדון בהגדרת סוג הקניין.

נוסח הסיפור בגמרא:

ההוא שכיב מרע דכתב לה גיטא לדביתהו בהרי פניא דמעלי שבתא ולא הספיק למיתביה לה למחר תקף ליה עלמא אתו לקמיה דרבא אמר להו זילו אמרו ליה ליקניה ניהלה לההוא דוכתא דיתיב ביה גיטא ותיזיל איהי ותיחוד ותפתח ותחזיק ביה.

תרגום חופשי של הסיפור¹⁵: אדם שהיה חולה אנוש כתב לאישתו גט לפנות ערב בערב שבת, ולא הספיק למוסרו לה. למחרת (בשבת) הוחמר מצבו, ובאו אנשים לשאול את רבא בעניין זה, אמר להם רבא, לכו תגידו לו שאותו אדם יקנה לאישתו את השטח שהגט נמצא בו, ואז האישה תבוא ותעשה מעשה חזקה בשטח.

¹⁴ הנושא לפי ה"קצות", זוהי העובדה שבשני המקומות הללו חצר יכולה לשמש בתור ידי כמקום קבלה של חפץ כלשהו. חשוב לציין שזה לא המקום להאריך ולהרחיב במכנה המשותף הזה.

¹⁵ מובן מאלינו שבכל סתירה או אי הבנה בין נוסח הגמרא ובין התרגום החופשי, יוכרע העניין על ידי נוסח הגמרא המקורי.

- נחלקו רבותינו הראשונים, רש"י מחד והרשב"א והריטב"א מאידך, בהבנת מעשה זה לגבי בירור סוג הקניין בגט. להלן נתייחס לשלוש נקודות בכל שיטה:
- (א) סוג הקניין וההסבר לצורך בו¹⁶.
- (ב) הצורך במעשה נתינת הגט – "ונתן בידה" – לאור הבנת המקרה.
- (ג) השלכה עקרונית ממקרה זה למקרים הרגילים של קניין גט על ידי החצר.

2) דברי רש"י

לשיטת רש"י (עז, ד"ה "הרי זו תזקה"), במעשה השכיב מרע מדובר על קניין אגב¹⁷ ולא על קניין חצר. רש"י אינו מסביר במפורש את הצורך דווקא בקניין אגב. דברי רש"י מעוררים קשיים מספר:

- (א) קניין אגב הרגיל מתייחס למצב שבו החפצים אינם 'צבורים' – אינם מונחים על השטח עצמו בזמן הקנייה – וממילא מדוע במקרה שלנו (שבו החפצים 'צבורים') ישנו צורך להקנות את המקום שהגט נמצא בו¹⁸!
- (ב) אף המצב הרגיל של קניין אגב איננו מתאים לקניין גט (בכל המקרים), מכיוון שזה יוצר מצב שבו הגט עובר לבעלתה של האישה אך לא לרשותה, ואילו מהפסוק "ונתן בידה" מובן, שנדרשת גם העברת הגט לרשותה!?
- (ג) מדוע רש"י נזקק להסביר שבמקרה שלנו מדובר בקניין אגב ולא בקניין חצר, והרי קניין חצר נראה הרבה יותר מתאים לפה מאשר קניין אגב!?

3) הסבר החשק שלמה בדעת רש"י

בספר חשק-שלמה (על דברי רש"י, שם) נדונים הקשיים על דברי רש"י. מוסבר שם כי רש"י מגדיר קניין חצר כדעת הש"ך¹⁹. דעה זו גורסת, שיעילותו של קניין

¹⁶ וכן, להסברים השונים בשיטת רש"י נוסף גם את ההסבר לצורך באופיו המיוחד של הקניין במקרה שלנו (קניין אגב עם חפצים צבורים בקרקע).

¹⁷ עניינו של קניין אגב הוא היכולת לקנות חפצים מיטלטלין על ידי קיומה של עסקת קניית קרקע (באותה העסקה), כלומר, קניין החפצים אגב קניין הקרקע. בשונה מקניין חצר, עיקרו של קניין זה הוא העובדה שמתרחשת עסקה גדולה ואפשרי לצרף אליה עוד מספר פרטים תוך כדי התרחשותה. במילים אחרות, החפץ בקניין אגב איננו נקנה בגלל הבעלות על הקרקע שבה הוא נמצא (כפי שקורה בקניין חצר) אלא בגלל עצם פעולת הקניין של הקרקע. ובהקשר לכך, יש לציין שהחפצים הנקנים בקניין זה אינם צריכים להיות בשטח הקרקע הנקנית, בזמן הקניין או לאחר מכן – מה שנקרא "לא בעיני צבורים". וראה הרחבה על כך במסכת קידושין, דפים כו. – כז.

¹⁸ קושיית הרשב"א (בתידושין, כאן) ועוד ראשונים.

חצר תלויה ביחס בין זמן הנחת החפץ ובין הזמן של היות החצר ברשותו של האדם הקונה את החפץ. זאת אומרת, קניין חצר מועיל רק כאשר החפץ שנקנה הונח בשטח שהיה ברשות הקונה לפני קיום מעשה הקניין. אם החפץ הונח בשטח עצמו, שהפך להיות ברשות האדם הקונה, רק לאחר התרחשותו של מעשה הקניין או בזמן התרחשותו, אין זה מועיל מצד 'קניין חצר'. לאור זאת, לא שייך ליישם קניין חצר במקרה של "ההוא שכיב מרע", מכיוון שזמן הנחת החפץ בחצר היה כשזו עוד לא הייתה ברשותה של האשה (האדם הקונה). לעומת זאת, אין כל מניעה לבצע במקרה זה קניין אגב, מכיוון שאופיו של קניין זה אינו מצריך שהחפץ יהיה מונח בחצר עצמה רק לאחר שהחצר הפכה להיות של הקונה.²⁰

באשר לקושי בדבר הצורך שהחפצים יהיו 'צבורים' בשטח, למרות שבקניין אגב רגיל דבר זה אינו נדרש, צריך לומר שבמעשה קניין גט נדרש שהגט יועבר אל האישה, וכתנאי הכרחי להתקיימותו של הצורך הזה, נדרש גם שהגט יועבר לידי בעלותה.²¹ אמנם, זה תנאי חיצוני, אך עדיין הכרחי ומעכב. נדרשים פה הן העברת הגט לידי האישה בפועל, והן העברת הבעלות על הגט מהבעל לידי האישה. יצויין, כי הדגש הוא על כך שעצם העניין זה העברת הגט לידי האישה "ונתן בידה", ואילו התנאי החיצוני לכך זה העברת הבעלות על הגט לידיה. המקרה שלנו שונה מהמקרה הרגיל של קניין גט ע"י החצר. במקרה הרגיל הגט יונח רק לאחר שהחצר הייתה ברשותה של האשה,²² ולכן יידרש קניין חצר ולא

---

¹⁹ שו"ע, חו"מ, סימן ר"ב, ס"ק ג.
²⁰ הדגש בפירושו של 'החשק-שלמה', איננו הסבר אופיו של קניין אגב כדבר המתאים למקרה שלנו, אלא שלילת אופיו של קניין חצר כמתאים למקרה של "ההוא שכיב מרע" - בגלל הגדרת קניין החצר של השי"ך. לעניין אופיו של קניין אגב, יעויין בהרחבה לעיל. בתמצות נאמר, שבקניין אגב בכלל לא נדרשת הנחת החפץ על הקרקע/החצר, דהיינו הנחתו של החפץ ברשותו של האדם הקונה, והחפץ יכול להיות ברשותו של אדם אחר. ממילא אין זה חשוב כלל מתי הונח החפץ ביחס לזמן העברתה של החצר לרשותה של האשה (האדם הקונה).

²¹ הרב בן-ציון רימון, שליט"א העיר בשיעור בעניין זה, שקיימות שתי אפשרויות לגבי מקור הצורך של 'החשק-שלמה' בבעלותה של האישה על הגט: א. דין "ונתן בידה" ב. דין כריתות. הוא הסביר שעניין זה קשה להכרעה, אך אולי ישנו מקום לומר שמקור הצורך הוא ה"ונתן בידה" ולא דין כריתות. ההיגיון שבבסיס הדברים הוא העובדה שהעברת הגט בפועל לידיה של האישה, ללא בעלותה עליו, יוצרת נתינה שחסר בה משהו. אמנם, הגט אצל האישה אך הוא לא שלה, וזה נראה בהחלט כנתינה פגומה.
²² לא כפי שקרה במקרה כאן בו הגט הונח בשטח לפני שהוא היה בבעלותה של האשה.

קניין אגב²³. אם כן, יש מצבים של קניין גט בחצר, וההבדל ביניהם זהו זמן הנחת הגט ביחס לזמן היות החצר בבעלות האשה.

4) הסבר הגר"ש רוזובסקי בדעת רש"י²⁴

הגר"ש רוזובסקי (בספר שיעוריו, בדבריו על הסוגיא כאן) מסביר כי לדעת רש"י קניין חצר איננו מתאים למקרה שלנו, מכיוון שמעשה הקניין כאן לא העביר את הבעלות בחצר לידי האשה, אלא רק יצר מצב שבו החצר מושאלת בלבד לאישה. החצר איננה, אפוא, בבעלותה הגמורה של האישה, וממילא אי אפשר להשתמש בקניין חצר, המועיל רק במצב שבו החצר של הקונה היא בבעלותו הגמורה ולא במצב שבו החצר היא בבעלות חלקית (למשל, חצר שאולה). בעייתיותו של קניין החצר כאן איננה נעוצה בזמן הנחת החפץ ביחס למעמדו הבעלותי-משפטי של חצר האישה, כדעת 'החשק שלמה', אלא בעובדה שעצם מעמדה הבעלותי-משפטי של החצר (בעלות חלקית בלבד) איננו מספיק לקניין זה.

לעומת קניין חצר, קניין אגב מתאים למקרה של חצר שאולה, מכיוון שמעמדה הבעלותי-משפטי של החצר איננו רלוונטי לעצם קניין החפץ. הדבר היחיד שרלוונטי הוא העובדה שנעשית פה עסקה גדולה ושאליה אפשר לצרף גם פרטים נוספים²⁵, כגון חפץ כלשהו כמו גט. היות החצר בבעלות חלקית בלבד (חצר שאולה) איננה מהווה בעיה להתרחשותו של מעשה קניין הגט²⁶. לפי הסבר זה, ההבדל בין המקרה שלנו למקרה הרגיל של קניין גט ע"י החצר, הוא העובדה שבמקרה הרגיל, בו מעשה הקניין יוצר מצב של בעלות גמורה ולא חלקית בלבד, יועיל גם קניין חצר²⁷. קיימים שני מצבים של קניין גט ע"י החצר,

²³ זו הבנה פשוטה של דיוק מהמקרה שלנו, לאור הסבר הסיבה שבגללה נדרש פה קניין אגב ולא קניין חצר.

²⁴ דברי הגר"ש רוזובסקי מתייחסים לצורך בסוג קניין זה, ולא לאופיו המיוחד (קניין אגב עם צבורים).

²⁵ בקניין אגב, החפץ אינו נקנה בגלל הבעלות הגמורה של הקרקע (התוצאה של הקניין) – כפי שקורה בקניין חצר – אלא בגלל עצם קניין הקרקע שמתרחש והוא מצורף אליו בתור סעיף קטן בעסקה (עצם פעולת הקניין), וממילא הוא לא צריך להיות באותה ההגדרה המשפטית של הקרקע במעשה הקניין (דהיינו, אין בעיה שהוא בבעלות גמורה והיא בבעלות חלקית), לעומת קניין חצר ששם החפץ צריך להיות באותה ההגדרה המשפטית במעשה הקניין (דהיינו, שניהם צריכים להיות בבעלות גמורה).

²⁶ שיטה זו אינה מסבירה מהו הצורך המדויק הנדרש במעשה הנתינה – "ונתן בידה".
²⁷ זו הבנה פשוטה של דיוק במקרה שלנו- לאור הסבר הסיבה שבגללה נדרש פה קניין אגב ולא קניין חצר.

וההבדל ביניהם נעוץ במעמד הבעלות-משפטי של החצר שבו מתרחש מעשה הקניין, ללא קשר למיקומו של הגט על הקרקע הנקנית.

5) הסבר הקצות החושן בדעת רש"י²⁸

בספר קצות החושן (סימן ר, ס"ק ה) מבואר כי מה שנדרש במעשה נתינת הגט זהו הקניין של הגט, כלומר העברת הגט מבעלותו של הבעל לידי בעלתה של האישה. במעשה זה מתרחשת ממילא נתינת הגט. אולם, יש גם צורך בהעברת הגט בפועל מהבעל²⁹ מכיוון שנדרשת גם 'כריתות'. זאת, מבלי קשר כלשהו לצורך בקניין במעשה נתינת הגט³⁰. 'כריתות', פירושה, קיומו של הצורך בהסרת כל קשר כלשהו של שותפות בין הבעל לאישה, ובהקשר שלנו זה מתבטא בכך, שאסור שהגט יישאר בתחומו של הבעל, אע"פ שהוא כבר בבעלותה של האישה. לאור זאת, במקרה של "ההוא שכיב מרע" יש צורך בצבורים למרות שבקניין אגב רגיל לא נדרש דבר זה. במילים אחרות, עיקר ה"ונתן בידה" זה בעלותה של האישה על הגט, והתנאי החיצוני שנדרש פה, בגלל קיומו של דין כריתות, הוא הוצאת הגט מרשותו של הבעל³¹.

6) הרשב"א והריטב"א

הרשב"א והריטב"א חולקים על רש"י, ומסבירים כי במקרה של "ההוא שכיב מרע" אירע קניין חצר ולא קניין אגב. על-מנת להבין את שיטתם נציג חלוקה בסיסית בין שני סוגים של מעשי קניין/העברת בעלויות:

²⁸ שיטה זו מתייחסת רק לצורך באופיו המיוחד של קניין אגב במקרה זה, ולא לעצם הצורך בקניין אגב לעומת שלילתו של קניין חצר.

²⁹ צריך לדייק במשפט זה, שמה שנדרש בשביל התרחשות דין הכריתות – ניתוק מוחלט של השותפות בין הבעל והאישה בכל דבר כלשהו – איננו העברת הגט בפועל לידיה של האישה אלא הוצאת והעברת הגט בפועל מידי **של הבעל**.

³⁰ קצות החושן מתבסס על קושיית הגמרא בבא-מציעא, דף ז' עמוד א' – מהמקרה של "גט בידה ומשיחה בידו אם יכול לנתקו ולהביאו אצלו אינה מגורשת", ותירוצה, שבמקרה זה – של גט עם חוט אצל הבעל – צריך 'כריתות' ולא רק 'נתינה', לעומת המקרה שמופיע בגמרא שם "האי סודרא כיוון דתפיס ביה..." שבו נדרשת רק 'נתינה' (קניין), ואכן זה גם מה שיש בו.

³¹ נ"מ מעשית להגדרה זו, זהו מקרה שבו הגט שמתרחש בו מעשה הקניין נמצא במקום שאינו תחום/רשותו של הבעל אך גם לא של האישה, אלא בתחום/רשותו של צד שלישי (למשל, שטח ציבורי).

א) העברת בעלות בצורה של 'מקח וממכר', בסגנון של מעשה חתימה על הסכם, דהיינו מעשה הקניין איננו מתייחס לחפץ עצמו ולא נעשה בו. דוגמאות לסוג קניין כזה, אלו הם הקניינים: סודר, הגבהה, אגב וכו'.

ב) העברת בעלות בצורה של 'נתינה', בסגנון של פעולה מעשית בחפץ עצמו, דהיינו מעשה הקניין מתייחס לחפץ עצמו ומתבצע בו. דוגמאות לסוג קניין כזה, אלו הם הקניינים: משיכה, מסירה, חצר וכו'.

לאחר ההתייחסות הזאת למעשה הקניין, מובן שרק מעשה קניין מהסוג השני מתאים לעיקרון "ונתן בידה", המדגיש העברה בצורה של 'נתינה'. לעומת זאת, מעשה הקניין מהסוג הראשון אינו מתאים לעיקרון של "ונתן בידה", מכיוון שאין בו הדגשה של 'נתינה' אלא העברה של חתימה על הסכם בלבד. אם כן, מובנת מאלה החלוקה בין קניין חצר ואגב לעניינו. קניין אגב שייך לסוג הראשון של הקניינים ואיננו מתאים לעיקרון של "ונתן בידה", ואילו קניין חצר שייך לסוג השני של הקניינים ומתאים לעיקרון של "ונתן בידה". קניין חצר מתאים למסירת גט, מכיוון שהמעשה מתייחס לחפץ עצמו, וקניין אגב אינו מתאים כי המעשה אינו מתייחס לחפץ עצמו.

לאור הבנה זו, העיקרון של "ונתן בידה" פירושו הוא לתת באופן כזה שהגט לא רק מועבר אל האשה פיזית אלא גם מועבר לרשותה. "ונתן"- זה מעשה הקניין (בצורת 'נתינה'), ו-"בידה" זה קניין בצורה של נתינה ביד. כפי שהוסבר לעיל, פירוש זה של "ונתן בידה" שונה מפירושו של 'החשק שלמה', הסובר שישנה הפרדה בין עניין העברה הפיזית של הגט לרשותה ובין הקניין של הגט, בכך שאין הוא מפריד בין העברת הגט לרשותה של האישה ובין הקניין של הגט, אלא מאחד אותם לכדי דבר אחד (הקניין נעשה בצורה של נתינה ביד).

קיימת זהות מהותית בין המקרה שלנו ובין המקרה הרגיל של קניין גט על ידי החצר. אמנם, קיים ביניהם שוני מעשי אך הוא אינו רלוונטי- אצלנו הגט נקנה עם החצר יחד ובמקרה הקלאסי הגט ניתן לתוך החצר.

7) דעת קצות החושן

שיטת 'קצות החושן' עצמו (ולא כהסברו בדברי רש"י לעיל) היא כי אין קניין בגט בכלל- לא חצר ולא אגב. זאת, על בסיס צירוף של שני מקורות. יש מחלוקת ראשונים בעניין בעלות/יכולת קנייה של חפצים שהם בגדר 'איסורי-

הנאה³², והנפקות של סוגיא זו לעניינו היא שאי אפשר לקנות גט שהוא בגדר 'איסורי הנאה' - כגון גט שנכתב על שטר ששימש לע"ז. לעומת זאת, קיימת סוגיא מפורשת במסכתין (כ.) שגט כזה כשר³³. ממילא עולה כי על-מנת לקיים את דין "ונתן בידה" אין צורך בקניין. במילים אחרות, "ונתן בידה" פירושו, העברת הגט לרשותה של האישה ללא צורך בהעברת בעלות.

ו. סיכום השיטות השונות בעניין "ונתן בידה"

- ראינו, אפוא, מספר שיטות בעניין היחס בין העברת הבעלות לבין מסירת הגט:
- א) לפי הרשב"א והריטב"א, מדובר ביחס של כלל ודוגמא. העברת הבעלות היא נתינה, ומסירת הגט היא נתינה בצורה של "ביד".
  - ב) לפי החשק שלמה (בדעת רש"י) מדובר בשני תנאים נפרדים ונצרכים. מסירת הגט היא העיקר, והעברת הבעלות משנית לה, אך גם היא תנאי הכרחי בחלות הגירושין.
  - ג) לפי קצות החושן (בדעת רש"י), מדובר בשני תנאים נפרדים ונצרכים, כל אחד במישור נפרד. העברת הבעלות היא קיום דין הנתינה, ואילו מסירת הגט מחוייבת לקיום דין כריתות.
  - ד) לפי קצות החושן (בדעת עצמו) אין כלל צורך בהעברת הבעלות, אלא חייבים רק למסור את הגט.

---

³² יעויין שו"ת הרשב"א, תרב ושו"ת הריב"ש (הביאו הקצות). מחלוקת הראשונים היא האם אין כלל אפשרות של בעלות על חפץ כזה, או שאמנם אין אפשרות של יכולת קנייה של חפץ כזה, אבל בעלות על חפץ כזה, לפני שנכנס לגדר 'איסורי הנאה', אפשרית. דוגמאות לחפצים כאלו, הם חפצים ששימשו לע"ז או פירות ערלה.

³³ דף כ. "כתבו על איסורי הנאה כשר".